

Kompozytorki - podcast muzyczny ze szczyptą historii:

Poldowski (odcinek 3)

Projekt "Kompozytorki - podcast muzyczny ze szczyptą historii" został zrealizowany w ramach stypendium twórczego Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.



Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

MUZYKA: *Poldowski - Cythère (transkrypcja: A. Bobrowska) - fragment*

Witam, jak zwykle ogromnie serdecznie, w kolejnym - już trzecim - odcinku serii "Kompozytorki - podcast muzyczny ze szczyptą historii". Przy mikrofonie Aleksandra Bobrowska - z czasem zmienię miejsce i przesiądę się do domowego pianina, ale zanim to nastąpi - wprowadzę Państwa do dzisiejszego odcinka, naturalnie już sama nie mogę się doczekać tych wszystkich muzycznych wspaniałości, które na nas czekają! 😊 Nasza dzisiejsza bohaterka jest najlepszym dowodem na to, jak czasem bezsensowne bywają chęci uporządkowania i kategoryzowania ludzi pod kątem ich pochodzenia czy przynależności narodowej, bowiem jej historia zawiera w sobie dość istotne wątki zarówno polskie, jak i brytyjskie, a także belgijskie oraz francuskie. Trudno też do końca jednoznacznie scharakteryzować jej różnorodną twórczość, z której niestety spora część na dodatek zaginęła. Jakby tego było mało, nasza dzisiejsza bohaterka miała też kilka nazwisk, które używała na przestrzeni życia podpisując swoje kompozycje - jest więc prawdziwą zagadką godną wytrawnego detektywa. Zanim ruszymy do historii Poldowski, czyli Ireny Wieniawskiej, bo o niej właśnie mowa, przypomnę tylko, iż obecna seria powstaje dzięki stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zaczynamy!

MUZYKA: *Poldowski - A Poor Young Shepherd (transkrypcja: A. Bobrowska) - fragment*

Poldowski, a właściwie Irène Régine Jessy Maria Wieniawska, przyszła na świat w Ixelles w pobliżu Brukseli 16 maja 1879 roku, a jej matką była angielska arystokratka, siostrzenica irlandzkiego pianisty i kompozytora George'a Alexandra Osborne'a, Isabella Bessie Hampton-Wieniawski, natomiast jej ojcem był polski skrzypek i kompozytor Henryk Wieniawski. Przytoczyłam przed chwilą oficjalną datę narodzin naszej kompozytorki, ale związane są z nią pewne wątpliwości, ponieważ matka Ireny podając rok jej urodzenia w podaniu o obywatelstwo brytyjskie dla córki w późniejszych latach jej życia, wpisała rok 1880, a nie jak się oficjalnie przyjmuje 1879, mogła jednak - z jakiegoś znanego tylko sobie względu - chcieć formalnie odmłodzić o rok swoje dziecko lub zwyczajnie się pomylić. Tej zagadki zapewne już nie rozwikłamy, ale nastąpi tutaj jeszcze jedna drobna dygresja odnośnie rodziców Ireny. Pewnie część z Państwa zna słynną anegdotę o utworze na skrzypce i fortepian ojca naszej bohaterki, Henryka Wieniawskiego, pod tytułem *Legenda op.17*, którą kompozytor zadedykował swojej żonie - w momencie powstawania utworu jeszcze narzeczonej. Dzięki tej kompozycji Henryk miał podobno skruszyć twarde serce swojego przyszłego teścia, który początkowo nie zgadzał się na ślub swojej córki z muzykiem - usłyszawszy piękne takty

melancholijnej melodii miał podobno zmienić zdanie i pozwolić młodemu na ślub. Niestety, najprawdopodobniej ta historia o *Legendzie op.17* jest tylko - nomen omen - tylko piękną legendą właśnie, a serce przyszłego teścia skruszyły tak naprawdę informacje o znalezieniu przez Henryka stałej posady oraz wykupienie przez niego znacznej polisy ubezpieczeniowej dla Isabelli, na wypadek swojej nagłej śmierci - były to dwa warunki twardo postawione Henrykowi przez jego przyszłego teścia, który dość nieufnie przyglądał się środowisku muzyków i artystów. Jak się później okazało, żądania te nie były nieuzasadnione. Rodzice Poldowski wzięli ślub 8 sierpnia 1860 roku w kościele św. Andrzeja w Paryżu. Do ołtarza pannę młodą prowadził słynny pianista i kompozytor Anton Rubinstein, który w ogóle tę parę ze sobą poznał, a świadkiem był m.in. kompozytor Gioacchino Rossini. Isabella i Henryk doczekali się ośmiorga dzieci, z których pięcioro dożyło pełnoletności, a najmłodszym dzieckiem z tego grona była właśnie Irenka, nasza dzisiejsza kompozytorka. Niestety, nie dane jej było pamiętać swojego ojca, który 31 marca 1880 roku zmarł nagle podczas koncertów w Moskwie. Irenka miała wtedy więc dopiero nieco ponad 10 miesięcy. Jednak to ona, jako jedyna z dzieci Wieniawskiego, wybrała ścieżkę kariery muzycznej i została kompozytorką.

MUZYKA: *Poldowski - Dans une Musette (transkrypcja: A. Bobrowska) - fragment*

Irena Wieniawska już od najmłodszych lat interesowała się muzyką, jako mała dziewczynka podejmowała też pierwsze próby kompozycji. Jej pierwszy utwór *Oriental Suite*, który napisała w wieku 9 lat uznaje się za zaginiony. Dorastała w Brukseli, gdzie rodzina Wieniawskich przeprowadziła się już w 1874 roku, kiedy to jej ojciec, Henryk Wieniawski, objął klasę skrzypiec w tamtejszym Konserwatorium. Jako dziecko odwiedzała też Londyn, gdzie mieszkali jej dziadkowie od strony mamy, którzy wspomagali swoją wcześniej owdowiałą córkę. Według badaczy jej życiorysu, nie jest do końca pewne jak długo Irena uczyła się w Konserwatorium Brukselskim, prawdopodobnie przyjęła ją tam, gdy miała 12 lat, a jej edukacja w głównej mierze oparta była na zajęciach prywatnych; grała na fortepianie, uczyła się też gry na skrzypcach oraz kompozycji; bardzo możliwe jest, iż jednym z nauczycieli Ireny był także jej wujek, Józef Wieniawski, pianista i kompozytor, a od 1878 roku profesor w Konserwatorium Brukselskim. Wieniawska była zdolną uczennicą, jako nastolatka wykonywała już publicznie własne kompozycje, co odnotował także angielski tenor, Gervase Elwes, który w liście do żony pisał po jednym z jej koncertów (tutaj zacytuję fragment pożyczony z bardzo ciekawego artykułu o Poldowski autorstwa Maryny Terleckiej):

"[...] córka znanego polskiego kompozytora, Wieniawska, została poproszona o wykonanie dwóch – trzech własnych kompozycji. Wybitne, oryginalne dzieła... pieśń bardzo piękna, romans również oraz Danse Indienne mniej wspaniałe [...]. To było naprawdę niezwykle widzieć ją i słyszeć – jest urodzoną aktorką z odrobiną geniuszu, który dotknął jej kompozycji".

Kiedy najmłodsza z rodziny Irena miała 17 lat i była już całkiem dobrze wykształconą młodą nastolatką, rodzina przeniosła się do Londynu. Kontynuowała tam zajęcia muzyczne z fortepianu i kompozycji, jednocześnie publikując też swoje utwory w wydawnictwie Chappel. Pierwszy ukazał się w 1900 roku zbiór pod prostym, informacyjnym tytułem *Two Songs*. Zawierał on dwie pieśni do tekstów angielskich: *O! Let the Solid Ground* do słów z poematu *Maud* Alfreda Tennysona oraz *Down by the Salley Gardens* do słów Williama Butlera Yeatsa. I właśnie tej drugiej pieśni posłuchajmy teraz w interpretacji brytyjsko-greckiej sopranistki Danae Eleni. 😊 Nagranie pochodzi z 2022 roku z Festiwalu Urodzinowego Fryderyka Chopina organizowanego w Warszawie.

MUZYKA: *Poldowski - Two Songs: Down by the Salley Gardens* (Danae Eleni - sopran, Aleksandra Bobrowska - fortepian; Warszawa, 2022)

Tekst *Down by the Salley Gardens* był dość popularnym materiałem do pieśni, użyli go w swojej twórczości kompozytorskiej także Herbert Hughes, Rebecca Clarke, John Ireland, czy choćby Benjamin Britten. W Polsce wiersz Williama Butlera Yeatsa „Down by the Salley Gardens” tłumaczył Leszek Engelking. Jego polski przekład nosi tytuł „Tam koło wierzbowych ogrodów” i ukazał się w 1988 roku w tomiku *Wyspy na jeziorze* oraz w późniejszych zbiorach poezji i przekładów autora. Oczywiście, tłumaczenie poezji to karkołomne zadanie i zazwyczaj najlepiej tekst brzmi w oryginale, pozwolę sobie jednak przytoczyć polskie tłumaczenie, dla łatwiejszego zrozumienia treści pieśni:

*Tam koło wierzbowych ogrodów
Z najmilszą mą się spotkałem;
Przebiegły wierzbowe ogrody
Jej stópki niby śnieg białe.*

*Mówiła, bym miłość brał lekko,
Jak liście rosną w ogrodzie,
A ja byłem młody, szalony,
Nie śniło mi się o zgodzie.*

*Na polu nad rzeką przy grobli
Razem z najmilszą mą stałem,
Na moim ramieniu oparła
Swe ręce niby śnieg białe.*

*Mówiła, bym życie brał lekko,
Jak trawa rośnie nad rzeką,
Lecz ja byłem młody, szalony,
Teraz mnie gorzkie łzy pieką.*

Niedługo po ukazaniu się wspomnianych pieśni, Irena wyszła za mąż. Jej wybrankiem został Sir Aubrey Edward Henry Dean Paul, brytyjski arystokrata, żołnierz oraz śpiewak amator. Irena poznała go dzięki ich wspólnej znajomej, śpiewaczce Nelli Melbie, z którą sama znała się już od czasów brukselskich. Para wzięła ślub 16 października 1901 roku w kościele St Mary Abbots w Kensington, po czym kompozytorka przyjęła brytyjskie obywatelstwo i tytuł Lady Dean Paul. Ich małżeństwo było mocno związane ze sztuką – mąż okazjonalnie występował na koncertach żony jako baryton, używając pseudonimu Edward Ramsay. Doczekali się trójki dzieci, jednak ich losy okazały się niezwykle burzliwe i tragiczne. Pierworodny syn, Aubrey Donald, zmarł w wieku zaledwie dwóch lat, co Irena bardzo mocno przeżyła. Drugi syn, Sir Brian Dean Paul, został ekscentrycznym członkiem *the Bright Young Things* - była to grupa arystokratów i młodych bywalców salonów, którzy w latach 20. i 30. XX wieku w Londynie zdominowali brytyjską prasę bulwarową swoimi ekstrawaganckimi wybrykami; Brian był mocno uzależnionym od opium, nadużywał także alkoholu, często zasypiając w przypadkowych miejscach, przez co zyskał pseudonim “Napper” (czyli w wolnym tłumaczeniu “Drzemiący”). Z kolei najmłodsza córka, Brenda Dean Paul, zdobyła sławę jako aktorka kina niemego i ikona londyńskiej bohemy lat 20. (także, niestety, należała z bratem do grupy *the Bright Young*

Things), jej życie zostało zniszczone przez głośne skandale i głębokie uzależnienie od narkotyków. W 1935 roku wydała książkę zatytułowaną *My First Life: A Biography*, w której opisuje nie tylko swoje zmagania z licznymi nałogami oraz historię życia, ale wspomina też swoją matkę, Irenę. Także sama Irena Wieniawska, którą niebawem w życiu czekał rozwód, zmienił kurs swojego życia, jednakże zanim to wszystko nastąpi, zostaniemy z nią jeszcze na moment w czasach jej wczesnej młodości, początkach jej małżeństwa i okresie dalszych studiów w Paryżu, o którym już za moment.

MUZYKA: *Poldowski - Berceuse d'Armorique (transkrypcja: A. Bobrowska) - fragment*

Studia Ireny Wieniawskiej w Paryżu, podejmowane przez nią na początku stulecia dwukrotnie na przestrzeni kilku lat (z przerwą spowodowaną m.in. śmiercią jej pierwszego dziecka oraz narodzinami kolejnych dzieci) były kluczowym etapem w formowaniu jej unikalnego języka muzycznego. Kompozytorka kształciła się tam pod okiem wybitnych pedagogów – najpierw zgłębiała tajniki kontrapunktu i kompozycji u André Gédalge'a, a następnie kontynuowała naukę w prestiżowej *Schola Cantorum de Paris* pod kierunkiem Vincenta d'Indy'ego. Pobyt w stolicy Francji zbiegł się w czasie z rozkwitem muzycznego impresjonizmu, a Wieniawska uległa głębokiej inspiracji twórczością Claude'a Debussy'ego, Gabriela Fauré, Maurice'a Ravela oraz francuskich symbolistów. Okres paryski dał artystce przede wszystkim wyrafinowane wyczucie barwy dźwiękowej oraz techniczną swobodę, która pozwoliła jej przełamać tradycyjne, akademickie ramy. To właśnie tam narodziła się jej fascynacja poezją Paula Verlaine'a, której mistrzowskie muzyczne interpretacje w postaci kilkudziesięciu pieśni przyniosły jej międzynarodowe uznanie i miano jednej z najciekawszych kompozytorek swojej epoki.

Jej kariera i życie koncertowe z czasem zaczęły nabierać znacznego tempa, wchodząc w fazę dojrzałych sukcesów i ugruntowując jej pozycję jako jednej z najbardziej oryginalnych postaci europejskiej sceny muzycznej. W latach 1911–1914 artystka powróciła do Brukseli z serią głośnych koncertów w ramach prestiżowego stowarzyszenia awangardy artystycznej *La Libre Esthétique*. To unikalne środowisko, prowadzone przez krytyka Octave'a Maus'a, ukształtowało jej styl przesiąknięty duchem symbolizmu i impresjonizmu, czego owocem stały się wybitne dzieła wokalne dedykowane Mausowi i jego żonie Madeleine, którzy byli jej brukselskimi sąsiadami i oddanymi przyjaciółmi. Prawdziwym przełomem na brytyjskiej ziemi okazał się jednak jej monograficzny recital w londyńskim Aeolian Hall w 1912 roku, gdzie wybitni śpiewacy, jak Maggie Teyte i Gervase Elwes, wykonali jej nowatorskie pieśni do słów Paula Verlaine'a. Twórczość kompozytorki, wydawana regularnie przez renomowaną oficynę J.W. Chester, obejmowała od tego czasu tak znakomite miniatury jak *L'heure exquise*, *Dansons la gigue!*, *Mandoline*, *Spleen*, *Colombine*, *Effet de neige*, czy fortepianowy zbiór *Caledonian Market*. Zyskała wówczas potężnego sprzymierzeńca w osobie Sir Henry'ego Wooda; ten słynny dyrygent włączył jej dzieła orkiestrowe do programu słynnych koncertów PROMS w Queen's Hall. Sukcesy te ugruntowały wystawienie jej opery symfonicznej *Silence* w Duke of York's Theatre w 1920 roku.

MUZYKA: *Poldowski - Impression Fausse (transkrypcja: A. Bobrowska) - fragment*

Na przełomie 1921 i 1922 roku, artystka zdecydowała się wystąpić w USA. Wyjazd ten napędzany był chęcią podbicia nowego rynku oraz pilną potrzebą uzyskania całkowitej niezależności finansowej, jako że jej małżeństwo chwiało się w posadach, a utrzymanie ekstrawaganckiego stylu życia dwojga dorastających dzieci w Londynie wymagało ogromnych nakładów pieniężnych. Choć zaplanowana na 1921 rok wspólna trasa z Gervase'em Elwesem została tragicznie przerwana przez jego śmiertelny

wypadek kolejowy w Bostonie, Poldowski kontynuowała artystyczne plany. Amerykańska podróż Poldowski (występującej w USA oficjalnie jako Lady Dean Paul) miała miejsce na przełomie 1921 i 1922 roku. Pierwotnie planowano szersze tournée, jej aktywność koncertowa skupiła się jednak ostatecznie na Nowym Jorku, gdzie jej kompozycje wzbudziły spore zainteresowanie krytyki. 22 kwietnia 1921 dała recital w The Town Hall - było to jedno z najważniejszych wydarzeń artystycznych podczas jej pobytu. Koncert miał unikalną formę spektaklu literacko-muzycznego poświęconego francuskiemu poecie Paulowi Verlaine'owi. Wydarzenie zorganizowano we współpracy z recytatorką Cecile Sartoris. Całość podzielono na trzy części ilustrujące etapy życia i ewolucję duchową poety. Sartoris czytała fragmenty biograficzne i wiersze, a Poldowski osobiście wykonywała przy fortepianie swoje pieśni skomponowane do jego tekstów. W programie znalazły się m.in. jej słynne utwory *Trois mélodies sur des poésies de Paul Verlaine*. 7 stycznia 1922 zagrała w The Princess Theatre, gdzie zaprezentowała nowojorskiej publiczności przekrój swojej twórczości fortepianowej oraz pieśniarskiej.

Po intensywnym pobycie w Stanach Zjednoczonych powróciła do Londynu w 1922 roku i ostatecznie odseparowała się od męża. Aby sprostać wymaganiom finansowym samotnego życia, Poldowski zdecydowała się na odważny, całkowicie pozamuzyczny krok i otworzyła w Londynie własny, luksusowy butik mody. Tworzyła tam autorskie kolekcje haute couture, ubierając brytyjskie elity arystokratyczne oraz gwiazdy teatru. Prowadzenie prestiżowego biznesu odzieżowego pozwoliło jej zachować wysoką pozycję społeczną i opłacić londyńską codzienność, nie rezygnując przy tym ze sztuki. W tym dojrzałym okresie jej nowe mieszkanie stało się jednym z najważniejszych salonów artystycznych stolicy, w którym regularnie gościła choćby podróżującego do Europy Georga Gershwina oraz Artura Rubinsteina. Kompozytorka zainicjowała także wpływową serię południowych koncertów kameralnych w Hyde Park Hotel – zatytułowaną bezpośrednio na cześć belgijskich doświadczeń *The International Concerts of La Libre Esthétique*.

Jak można dowiedzieć się ze strony Towarzystwa Muzycznego im. Henryka Wieniawskiego:

Irena Wieniawska pisała także opowiadania, które sprzedawała, by dorobić. Po 1921 roku ukazało się pięć esejów na tematy muzyczne. Czasopismo „Music and Letters” opublikowało dwa teksty sygnowane przez Irène Dean Paul. Pierwszy, zatytułowany „Musings”, omawia rolę racjonalizmu i idealizmu w kompozycji, drugi pt. „Verlaine” traktuje o zauroczeniu Wieniawskiej twórczością tego poety. Periodyk „The Chesterian” opublikował kolejne trzy eseje już pod pseudonimem Poldowski: „Człowiek i modernizm” - o modernistycznych trendach w kompozycji na przykładzie alegorycznego opowiadania o Adamie i Ewie, „Poèmes Aristophanèssques” - o relacji poeta-kompozytor oraz „The influence of Jazz”, w którym autorka atakuje popularny wówczas trend włączania technik jazzowych w ramy klasycznych dzieł. Zdaniem D. Mooneya eseje te „pomimo swej zwięzłości są niezwykle inteligentne i prowokują do myślenia, a przy braku pamiętników i listów Wieniawskiej, dostarczają kluczowych materiałów źródłowych dających wgląd w umysł tej enigmatycznej kobiety”.

MUZYKA: Poldowski - *l'Heure exquise* (transkrypcja: A. Bobrowska) - fragment

Chciałabym się tutaj na moment zatrzymać i przytoczyć dwa cytaty ze wspomnianej już wcześniej biograficznej książki córki Poldowski, Brendy Dean Paul, pod tytułem *My First Life* (*Moje Pierwsze Życie*), która niestety nie jest w wolnym dostępie i nie ma jej także w sprzedaży, pojedyncze egzemplarze książki można znaleźć tylko w wybranych czytelnich bibliotek w Wielkiej Brytanii, ale Towarzystwo Muzyczne im. Henryka Wieniawskiego opublikowało na swojej stronie dwa piękne fragmenty - posłuchajcie Państwo jak Brenda postrzegała swoją matkę i jak nam ją opisała:

"Delikatna, wysmukła i egzotycznie piękna, moja mama wyrosła na obiecującego profesjonalnego pianistę o wielkim blasku. Ze skórą białą jak magnolia i podłużnymi oczami w kształcie migdałów, z włosami ciemnymi i prostymi jak Japonka, wielu podziwiała jej niezwykle i niemalże orientalne piękno, gdyż miała bardzo delikatną figurę, a jej talent i oryginalność w ubiorze wyprzedzały jej pokolenie [...] Była artystką kompletną, hojną, pomysłową, dowcipną i inteligentną, z bardzo stabilną mocą rozumowania i postrzegania godną każdego mężczyzny. Od samego początku była swoistym paradoksem i moim ideałem kobiecości".

"Pamiętam ją siedzącą w buduarze o małych oknach wychodzących na wiśniowy sad, piszącą jakąś orkiestrową partyturę bez pomocy fortepianu (prawie wszystkie jej dzieła zostały ukończone w ten sposób - mawiała, że potrafi usłyszeć brzmienia wszystkich instrumentów). A Brian i ja dręczyliśmy ją wtedy głupimi dziecinnymi pytaniami. Nigdy jej to nie przeszkadzało, rzadko to zresztą zauważała. Z piórem w ręku, papierosem, zawsze z papierosem zwisającym z ust, bez śladu grymasu podnosiła wzrok i pytała "O co chodzi, kochanie?". Nigdy rozdrażniona, rzadko niecierpliwa".

MUZYKA: *Poldowski - En Sourdine* (transkrypcja: A. Bobrowska) - fragment

Pod koniec lat 20. XX wieku Poldowski została zmuszona do całkowitego zaprzestania działalności koncertowej z powodu gwałtownie pogarszającego się stanu zdrowia. Artystka zmagала się z poważnym zapaleniem płuc, które doprowadziło do ciężkich powikłań. Przeszła skomplikowaną operację chirurgiczną, w wyniku której usunięto jej prawe płuco. Wyniszczona chorobą, borykająca się z problemami finansowymi oraz uzależnieniem dwójki swoich dorosłych dzieci od narkotyków, spędziła ostatnie miesiące w samotności.

Zmarła nagle na atak serca 28 stycznia 1932 roku w Londynie w wieku 52 lat. Odeszła na tę samą przypadłość kardiologiczną, która przedwcześnie zabrała jej ojca, Henryka Wieniawskiego. Została pochowana w rodzinnym grobowcu na cmentarzu Brookwood w hrabstwie Surrey pod Londynem.

Jej twórczość operowa i symfoniczna praktycznie zaginęła, do dziś zachowało się kilkadziesiąt z jej pieśni, a także kilka miniatur fortepianowych i kameralnych. Umierając, miała podobno powiedzieć "do look after my music", czyli "zaopiekujcie się moją twórczością", ale niestety jej dzieci nie były w stanie tego zrobić, całkowicie zniszczone fizycznie oraz psychicznie przez swoje nałogi. Mam cichą nadzieję, że jeszcze kiedyś uda się odkryć niejedną z jej kompozycji uważanych dziś za zaginione - może czekają nadal cierpliwie w archiwach którejś z bibliotek lub na jakimś strychu? Byłoby wspaniale, gdyby to życzenie mogło stać się prawdą.

MUZYKA: *Poldowski - Two Songs: Down by the Salley Gardens* (Danae Eleni - sopran, Aleksandra Bobrowska - fortepian; Warszawa, 2022) - fragment

Powoli docieramy już do końca naszej opowieści. Zanim jednak pożegniam się z Państwem, chciałabym poświęcić jeszcze moment na kącik muzyczny w postaci czterech pieśni, a także wyjaśnić jak Irena Wieniawska podpisywała swoje utwory, bo jeszcze tego dziś nie mówiłam, a to szalenie ciekawe i też ogromnie mylące z jej strony. Otóż, na przestrzeni lat sygnowała swoje kompozycje nazwiskiem panieńskim, a po ślubie nazwiskiem arystokratycznym męża oraz przede wszystkim popularnym męskim pseudonimem Poldowski, którego głównie używałam mówiąc o niej podczas tego podcastu. Przybierał on warianty: *Poldowsky, Poldowska, Madame Poldowski*, pod nim

wydała większość swoich dojrzałych dzieł. W młodości i na początku drogi twórczej podpisała się jako *Irene Wieniawska*, *Régine Wieniawski*, *Irène Wieniawska* lub *Irène Regina Wieniawski*. Po ślubie używała miana arystokratycznego: *Lady Dean Paul*, *Lady Irène Dean Paul* czy *Lady Irène Poldowski Paul*. Skoro mamy już tę kwestię wyjaśnioną, czas najwyższy przejść do naszego kącika muzycznego.

MUZYKA: *Poldowski - A Poor Young Shepherd* (transkrypcja: A. Bobrowska)

„A Poor Young Shepherd” to jeden z najbardziej charakterystycznych utworów w dorobku kompozytorskim Poldowski. Utwór ten powstał w 1912 roku w Paryżu (choć późniejsze wydania londyńskie pochodzą z 1924 roku) i stanowi klasyczny przykład liryki wokalne. Mimo angielskiego tytułu, tekst utworu jest w całości napisany po francusku. Słowa pieśni to wiersz słynnego francuskiego poety, symbolisty Paula Verlaine’a, pochodzący ze zbioru *Romances sans paroles* (w sekcji *Aquarelles*, wydanej pierwotnie w 1874 roku). Verlaine – zafascynowany angielską kulturą i krajobrazem podczas swoich podróży – zatytułował swój wiersz po angielsku, chcąc nadać mu charakter tradycyjnej sielanki, ballady pasterskiej lub stylizowanej pieśni ludowej. Wiersz (zaczynający się od słów „*J’ai peur d’un baiser comme d’une abeille...*” – „Boję się pocałunku jak pszczoły...”) opowiada o młodym, nieśmiałym i naiwnym pasterzu zakochanym w tajemniczej dziewczynie o imieniu Kate. Choć zbliżają się Walentynki i dziewczyna jest mu obiecana, młodzieniec panicznie boi się okazać jej swoje uczucie. Tekst pieśni jest jednym z najbardziej lekkich i niewinnych ze wszystkich tekstów Verlaine’a, które Poldowski zdecydowała się oprawić w swoją muzykę.

MUZYKA: *Poldowski - Spleen* (transkrypcja: A. Bobrowska)

Pieśń „Spleen” autorstwa Poldowski (Ireny Wieniawskiej) z 1913 roku to wybitne dzieło inspirowane poezją Paula Verlaine’a, odzwierciedlające dekadenski klimat przełomu wieków. Tekst wiersza, opisuje lęk przed odrzuceniem, a jego tłumaczenie przedstawia pełne emocji wyznanie miłosne.

Żarem się pali czerwień róży,
Bluszcz czarnym liściem wzwyż się pnie.
Miła gdy tylko się poruszysz,
Rozpacze me znów budzą się.

Niebo zbyt modre jest, zbyt tanie,
Zielenie mórz i dali mdłej.
Wciąż boję się — ach to czekanie!
— Jakiejś ucieczki strasznej twej.

Zbrzydł mi bukszpanu liść zielony
I już do reszty zbrzydł mi wrzos.
I ten krajobraz nieskończony,
Wszystko prócz ciebie — masz ci los!
[przekł.: Feliks Konopka]

MUZYKA: Poldowski - *Dimanche d'Avril* (transkrypcja: A. Bobrowska)

Wiersz pochodzi z wydanego w 1881 roku zbioru *Sagesse (Mądrość)*. Powstał pod wpływem pobytu poety w Anglii, stąd pejzaż pełen charakterystycznych elementów wyspiarskiego krajobrazu. Utwór ten ze względu na swoją niesamowitą melodyjność stał się inspiracją dla kompozytorów: Claude Debussy stworzył do niego słynną pieśń, a Irena Wieniawska wydała jego muzyczną wersję w Londynie w 1911 roku właśnie pod tytułem *Dimanche d'Avril*.

*Falują w nieskończoność jak morze,
Jasne w przejrzystej mgle,
Która pachnie młodymi jagodami.*

*Drzewa i wiatraki
Są lekkie na tle subtelnej zieleni,
Gdzie przybywa, by swawolić i odpocząć,
Zwinność młodych żrebiąt.*

*W tej sennej bezwładności Niedzieli,
Oto bawią się także
Wielkie owce, tak samo
Łagodne, jak ich biała wełna.*

*Przed chwilą przetoczyła się jeszcze
Fala skręcona w ozdobne zwoje,
Dźwięk dzwonów czystych jak flety
Na niebie białym jak mleko.*

Zanim przejdziemy do ostatniego fragmentu muzycznego, kilka słów wstępu o ostatniej z dzisiaj prezentowanych pieśni. Wiersz Paula Verlaine'a *Colombine* (pochodzący z tomu *Fêtes galantes* z 1869 roku) zaludniają tradycyjne, archetypiczne postaci z włoskiej *commedia dell'arte*. Verlaine nadaje im jednak dekadenski, marionetkowy rys. Wszystkie te męskie postaci tworzą "stado naiwniaków" (*troupeau de dupes*), ślepo podążających za bezwzględną kobietą, którą jest tytułowa Kolombina.

Kolombina (*Colombine*) – bohaterka wiersza, piękna, sprytna, lecz w wizji Verlaine'a okrutna i wyrachowana dziewczyna (*belle enfant méchante*). Ma kocie, "perwersyjne" zielone oczy i bezlitośnie wodzi za nos wszystkich swoich zalotników, prowadząc ich ku miłosnej zgubie.

Arlekin (*Arlequin*) – w klasycznej komedii zakochany w Kolombinie sprytny sługa w stroju w romby. Verlaine opisuje go jako kapryśnego oszusta (*cet aigrefin si fantasque*) w szalonym kostiumie, którego oczy błyszczą złowrogo spod maski.

Pierrot – melancholijny, nieszczęśliwie zakochany z twarzą pobieloną mąką. W utworze porzuca swoją zwykłą apatię i wykonuje nerwowe, wręcz groteskowe skoki (przeskakuje krzaki "niczym pchłą"), próbując zwrócić na siebie uwagę Kolombiny.

Leander (Léandre) – tradycyjny typ amanta, zamożny i zapatrzony w siebie, który u Verlaine'a zostaje wprost określony mianem głupca (*Léandre le sot*).

Kasander (Cassandre) – starzec, często ojciec lub opiekun Kolombiny, symbol naiwności i niedoświadczenia. Pojawia się ukryty pod swoim kapturem (*sous son capuce*), co potęguje jego groteskowy i nieporadny wizerunek.

Do usłyszenia w kolejnym odcinku! :)

MUZYKA: *Poldowski - Colombine* (DUO ALDICE: Candice Ielo - sopran, Aleksandra Bobrowska - fortepian; Warszawa 2019)

Książki, dysertacje i opracowania naukowe

- **The Pursuit of Ultimate Expression. The Works of Poldowski (Lady Irene Dean Paul, 1879–1932)** – dysertacja doktorska autorstwa D. Mooneyego (National University of Ireland, 1999), omawiająca całokształt twórczości kompozytorskiej artystki.
- **Irena Wieniawska - zapomniana kompozytorka. Rys biograficzny i recepcja twórczości w I połowie XX wieku** – artykuł naukowy dostępny w serwisie [Academia.edu](https://www.academia.edu), analizujący recepcję dzieł Poldowski.
- *Irène Régine Wieniawska: An Attempt to Reconstruct the Life and Work* – tekst badawczy w Krakowskich Studiach Małopolskich przybliżający nieznane fakty z biografii.

Artykuły biograficzne i audycje online

- [Poldowski – Wikipedia](#) – zwięzła encyklopedyczna nota biograficzna na temat artystki, jej pseudonimów i powiązań rodzinnych.
- [Wieniawska \(Dean-Paul\) Irena w Polskiej Bibliotece Muzycznej](#) – wyczerpujący biogram i analiza stylu impresjonistycznego kompozytorki zakorzenionego w estetyce Debussy'ego.
- **Kim była Irena Regina Wieniawska (Lady Dean Paul / Poldowski)? – Towarzystwo Muzyczne im. H. Wieniawskiego** – artykuł poznańskiego Towarzystwa Wieniawskiego wyjaśniający powody stosowania licznych pseudonimów (m.in. Poldowsky, Poldowska, Régine Wieniawski).
- [Irena Regina Wieniawska vel Poldowski – Polskie Radio Chopin](#) – omówienie twórczości pieśniarskiej kompozytorki do wierszy Paula Verlaine'a.
- [Duchowa córka Debussy'ego – Kultura u Podstaw](#) – artykuł Barbary Kowalewskiej o ponownym odkrywaniu zapomnianego dziedzictwa artystki.
- [Kim był Poldowski? – Wysokie Obcasy](#) – felieton biograficzny o zawyłych losach arystokratki, matki i kompozytorki.

Nagrania muzyczne i materiały artystyczne

- [Poldowski - transkrypcje fortepianowe w wykonaniu Aleksandry Bobrowskiej](#) – oficjalna strona projektu zawierająca informacje i materiały dźwiękowe z unikalnymi transkrypcjami pieśni Poldowski.
- [Utwory na skrzypce i fortepian – Dobre Płyty](#) – wydawnictwo płytowe Art Chamber Duo z kompozycjami kameralnymi Wieniawskiej.
- Przykładowe wykonania jej pieśni można wyszukiwać bezpośrednio w serwisie YouTube, wpisując hasło "*Poldowski composer*" lub "*Irene Wieniawska songs*", gdzie dostępne są archiwalne nagrania kameralne (np. cykle *Melancholie* czy pieśni do słów Verlaine'a).

Publikacje i artykuły naukowe w języku angielskim

- [A Guide to the Songs of Poldowski \(Lady Dean Paul\) 1879–1932](#) – książka monograficzna wydana przez wydawnictwo Peter Lang, stanowiąca obecnie najpełniejszą biografię artystki. Zawiera szczegółową analizę relacji muzyczno-poetyckich w jej pieśniach do słów Verlaine'a.
- [Poldowski Rediscovered – Arrow@TU Dublin](#) – artykuł naukowy analizujący ewolucję stylu kompozytorską, od wczesnych inspiracji Fauré i Debussym po późniejszy modernizm oparty na dysonansach. Omawia m.in. historię odnalezienia jej *Sonaty na skrzypce i fortepian* w Bibliotece Narodowej w Warszawie.
- **The Works of Poldowski (Lady Irene Dean Paul) 1879–1932 w SMI Music Theses Register** – baza danych prac muzykologicznych indeksująca badania nad kompletnym katalogiem dzieł Poldowski. Tekst skupia się na tzw. „estetyce kobiecej” (w odróżnieniu od feministycznej) w kulturze fin de siècle.
- [Wieniawska \(Dean-Paul\) Irena \(EN\) – Polish Music Library](#) – anglojęzyczna wersja encyklopedycznego wpisu w Polskiej Bibliotece Muzycznej, drobiazgowo opisująca technikę kompozytorską (brak powtórzeń tekstu, rola autonomii fortepianu i harmonia modalna).
- [Régine Poldowski Profile – Oxford Song](#) – nota biograficzna na platformie Oxford Song, katalogująca występy i popularyzująca jej twórczość wokalną w Wielkiej Brytanii.
- **Irene Régine Wieniawska Interview & Spotlight – Gwendolyn Masin / The Violin Channel** – wywiad i opracowanie dla [The Violin Channel](#), w którym skrzypaczka Gwendolyn Masin przybliżyła postać kompozytorki przez pryzmat jej utworu *Tango*, odkrywając sekrety muzycznych klanów rodzinnych.
- [Poldowski Composer Profile – Naxos Records](#) – oficjalny profil artystki w bazie Naxos Records, dokumentujący edukację w Konserwatorium w Brukseli, krótkie studia u Vincenta d'Indy w paryskiej Schola Cantorum oraz sukcesy koncertowe w Europie i Nowym Jorku.

Publikacje i artykuły w języku francuskim

- [Poldowski – Wikipédia en français](#) – francuskojęzyczny artykuł encyklopedyczny. Dokładnie porządkuje chaos nomenklatury wokół artystki, wymieniając wszystkie warianty nazwisk, pod którymi publikowała (np. *Dame Irene Poldowski Paul*, *Madame Poldowska*), oraz powiązania jej dzieci z bohemą artystyczną „Bright Young Things” w latach 20.

- 22 Mélodies sur les poèmes de Paul Verlaine (Książeczka programowa) – EClassical – francuskojęzyczna analizą muzykologiczną zawarta w opisie albumu EClassical. Tekst weryfikuje fakty z jej wczesnego życia w Brukseli i Paryżu oraz bada, jak jako „autodydakta” zyskała uznanie w świecie zdominowanym przez mężczyzn.
- Irena Regina Poldowski Song Texts – LiederNet Archive – międzynarodowa baza tekstów pieśni LiederNet, która gromadzi francuskie teksty źródłowe (wiersze Verlaine'a, Maeterlincka czy Marie Closset) wykorzystane przez Poldowski w jej kompozycjach, wraz z ich tłumaczeniami.
- Poldowski: Partition Musicale – IMSLP – międzynarodowa biblioteka partytur IMSLP, zawierająca darmowe, publicznie dostępne francuskie wydania jej utworów (głównie liryki wokalne) opatrzone notami edytorskimi w języku francuskim i angielskim.